

УДК 94 (477.46)

Оксана Спиркіна

УСВІДОМЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЖИТТЯ ТА ТВОРЧОСТІ ЧЕРКАСЬКИХ ЛІТЕРАТОРІВ (1990–2001 РР.)

Стаття присвячена проблемі усвідомлення українцями національної незалежності у перше десятиріччя незалежності України. На прикладі життя та творчості письменників, поетів та журналістів Черкаської області показано формування національного відродження українського народу. Метою статті є показати, що творчість літераторів має безпосередній вплив на утвердження національної ідентичності, формування національного відродження та усвідомлення українцями національної незалежності. Завданням є висвітлити як життя та творчість черкаських письменників та журналістів сприяли усвідомленню національної незалежності насамперед мешканцями черкаського регіону у перше десятиріччя незалежності України. Приділено увагу економічним та творчим проблемам письменників регіону. Проаналізовано діяльність письменницьких організацій, що існували в Черкаській області у 1990–2001 рр. На основі застосування загальнонаукових методів (аналіз, синтез, опис, пояснення) була досягнута мета та реалізовані заплановані завдання.

Ключові слова: Черкаська область, письменник, журналіст, відродження, незалежність.

У 1991–2001 рр. в українській літературі відбувається значний процес оновлення, що характеризується відходом від підцензурних норм, появою нових напрямків і стилів, сплеском українознавчого зацікавлення. Такі ж процеси мали місце і в Черкаській області. У літературі з'явилися нові теми, змінився й підхід до творчості. Велику роботу проведено в плані забезпечення систематизованого і послідовного наукового вивчення, пропаганди та видання наукової спадщини.

Проблема усвідомлення національної незалежності українцями окремо взятого регіону, а саме Черкащини, у перше десятиріччя незалежності України кризь призму життя та творчості письменників ще не стала предметом вивчення науковців-істориків. Але низка письменників (В. Поліщук, В. Коваленко, Г. Білоус) стали упорядниками збірок оповідань, антологій тощо, в яких, крім художніх творів письменників регіону, подавалися короткі біографічні дані черкаських літераторів. Також письменники та журналісти (С. Носань, С. Кримовська) опубліковували статті у періодичних місцевих виданнях про різні літературні події регіону. Але цього замало для розкриття проблеми. Тому доречно та вкрай необхідно дослідити життя та творчість черкаських письменників у перше десятиріччя незалежності України та їх вплив на усвідомлення українцями незалежності, утвердження національної ідентичності та формування національного відродження регіону.

Мета статті полягає в тому, щоб показати, що творчість письменників має безпосередній вплив на утвердження національної ідентичності, формування національного відродження та усвідомлення українцями національної незалежності. Безпосередніми завданнями є: з'ясувати, які державні та незалежні письменницькі організації існували у 1990–2001 рр. в області та їх роль і вплив на життя та творчість їхніх членів, економічні та творчі проблеми черкаських літераторів, тематику художніх творів.

Провідною письменницькою організацією в області була Черкаська обласна організація НСПУ, яку в 1991 р. очолював С. Носань, у 1992–1999 рр. – Л. Тараненко, а у 1999–2010 рр. – Г. Білоус. До її складу в входило більше 30 професійних літераторів (в 1995 р. було 18) [1, арк. 8 зв.].

За роки її існування виходили колективні збірники, в яких друкувалися переважно молоді автори: «Черкаські поети – 90», «Толока», «Вітрила наших мрій»; регіональні збірники: «Первоцвіт: поети Маньківщини», «Світанки над Тясмином» (м. Чигирин), «Тарасова зоря» (м. Канів), колективні збірки авангардного спрямування «Боже, ми вільні» та «Доба туманів» тощо.

Крім того, великий внесок у розвиток літературного процесу краю внесла обласна і районна періодика. У 1990-ті рр. стали традиційними й набули популярності літературні сторінки газет «Дніпрові зорі», «Дніпро», «Звенигора», «Тясмин», «Кобза» та інші. За цей період багато професійних літераторів і початківців надрукували там свої вірші та оповідання.

У 1992 р. завдяки Л. Тараненко відновлено проведення літературно-мистецького свята «Поетичний жовтень» (з 2000 р. – «Поетична осінь»), запроваджене ще в 1977 р., налагоджено зв'язки з діаспорою, започатковано щорічний вечір пам'яті В. Симоненка, літературний конкурс для творчої молоді «Свою Україну любіть» тощо. У 1993 р. з її ініціативи та за сприяння Товариства української мови ім. Т. Шевченка Австралії обласна філія Спілки письменників України (далі – СПУ)

видала перший номер альманаху «Холодний Яр». Спочатку він був нерегулярним, але з кінця ХХ ст. виходив постійно [2].

У 1991–2001 рр. серед черкаських літераторів були письменники, які писали виключно російською мовою (В. Єременко, П. Матюхін, О. Слепинін та інші) або російською та українською мовами (О. Буєвич, С. Горбань та інші). Серед російськомовних літераторів членами Національної спілки письменників України були І. Хайбуллін, М. Вейцман, М. Фролова, у той час, як О. Буєвич, В. Єременко, О. Слепинін – членами Спілки письменників Росії, П. Матюхін, Т. Шолохова – Спілки журналістів України, всі інші не входили до літературних організацій.

Серед літераторів регіону найвідомішою дитячою письменницею була член НСПУ, лауреат літературної премії ім. В. Г. Короленка М. Фролова. Починаючи з 1975 р., більше 35 років, вона працювала керівником дитячого літературного гуртка «Пегасик». Тут навчали молодь писати і декламувати вірші. Дехто із випускників гуртка став професійним письменником (Н. Горішна, О. Озірний, В. Пахаренко та інші) чи журналістом (Г. Компанієць, Л. Джулай).

У 1991–2001 рр. спостерігався кадровий відтік літературної інтелігенції за кордон. Наприклад, М. Вейцман і Л. Хмельковський емігрували до Ізраїлю та США, де продовжили свою літературну діяльність.

Виявленню молодих талантів, згуртуванню обдарованої молоді та підвищенню їх літературної обізнаності сприяло обласне літературне об'єднання ім. В. Симоненка, створене на базі обласної організації СПУ спільно з редакцією газети «Черкаський край» в 1991 р. [3], вихованцями якого стали відомі нині письменники О. Соломіцький, О. Солодар (у 1999–2008 рр. його очільник) та інші.

Крім того, у 1991–2001 рр. у регіоні діяв ряд інших літературних об'єднань, основною метою яких було розвивати мистецькі таланти молоді. Наприклад, у м. Сміла діяло літературно-мистецьке об'єднання «Тясмин», учасниками якого були О. Бакуменко, І. Шпичка, В. П'ятун-Діброва (керівник) та інші, в м. Звенигородка при редакції газети «Шевченків край» – літературно-мистецьке об'єднання «Звенигора», до якого входили професійні письменники В. Гуцаленко, В. Дергач (його очільник) та інші, при Уманському державному педагогічному інституті (нині університет імені П. Тичини) в 1996 р. створено літературне об'єднання ім. М. Бажана, який очолила М. Павленко [4, арк. 37] тощо. У м. Умань існувало одне із найстаріших українських літературних об'єднань «ЛітО», створене в 1811 р. і до структури якого наразі ввійшли всі літературні угруповання міста [2].

Розвитком літературних здібностей дітей і молоді опікувалися численні літературні гуртки, клуби та студії, як правило, при бібліотеках обласного та районних центрів регіону. Найвідомішим серед них був літературний гурток «Пегасик» при ЧОБдД ім. О. Кошового (керівник М. Фролова) [2]. Також у 1991–2001 рр. працювали літературні студії та клуби: «Дебют» при Черкаській обласній бібліотеці для юнацтва ім. В. Симоненка; літературна студія ім. О. Влизька при Шполянській районній бібліотеці та інші.

У березні 1997 р. в Україні з'явилася Асоціація українських письменників (далі – АУП) в опозиції до СПУ, до складу якої ввійшли черкаські літератори (О. Буєвич, Є. Найден). Її критеріями стали фаховість, подолання колоніального синдрому в літературі, відкритість світовим світоглядним і стильовим надбанням ХХ ст. У 2001 р. АУП набула статусу Всеукраїнської творчої спілки [2]. Разом з тим, в Україні активно діяв Клуб незалежних письменників «Оратанія», членами якого були і черкаські літератори В. П'ятун-Діброва (з 1993 р.) та О. Соломіцький.

Крім того, у 1991–2001 рр. в регіоні жили та творчо працювали професійні літератори, які не входили до жодної з літературних організацій: О. Апальков, О. Бакуменко та інші. Одні з них вступили до лав НСПУ пізніше, а інші були журналістами, поєднували роботу у місцевих газетах з літературною діяльністю. До журналістів, що досягли значних успіхів у літературі, відносяться: О. Буєвич, В. Єременко, А. Горбівненко та інші. Варто зазначити, що більшість літераторів регіону у певний період свого життя займалися журналістською діяльністю.

Однією із визначних постатей журналістського та літературного життя регіону був Г. Білоус [2]. Тематика його статей і нарисів – історія України та регіону, культура та мистецтво. Крім того, упродовж 15 років він працював власкором українського телебачення в області. За цей час він створив ряд художньо-публіцистичних фільмів про діячів національної культури, як приклад, фільм про народного художника України Д. Нарбута, після показу якого знято заборону на висвітлення творчості митця. На літературній ниві Г. Білоус також досяг певних висот: в 1996 р. за поему «Вогонь на камені» він став лауреатом Міжнародної літературної премії ім. Г. Сковороди, а в 2000 р. – обласної літературно-публіцистичної премії «Берег надії» ім. В. Симоненка [2].

Взагалі у 1991–2001 рр. в регіоні жили та творчо працювали письменники, що охопили всі види літературної діяльності. Також, черкаські поети писали пісні. У 1998 р. вийшла книга пісень композиторів Черкащини «Ми з Шевченкового краю» на слова В. Даника. На його вірші написано більше 300 пісень українськими композиторами. Його пісні виконувалися народною артисткою

України В. Саввопуло, заслуженим артистом України В. Чорнодубом, вокальним тріо «Барви» та іншими [5, арк. 48–50]. А на вірші М. Негоди [6, арк. 3; 7] написано ряд пісень, найвідоміша серед яких – «Степом, степом...» (музика – А. Пашкевича, виконання – народної артистки України О. Павловської) [8, арк. 2, 5 зв.–6], яка стала своєрідним реквієм в колишньому СРСР, і за яку у 1998 р. його нагороджено пам'ятним знаком «За заслуги перед містом Черкаси» [2].

У регіоні жили прозаїки, які писали твори двома мовами (українською і російською) – С. Горбань у співавторстві з сестрою Н. Лапіною, а О. Апальков – трьома (українською, російською та німецькою).

Одним із найскладніших видів літературної діяльності є художній переклад, так як письменник повинен не лише добре володіти іноземною мовою, а й за допомогою художніх засобів рідної мови передати думки та відчуття автора. Серед письменників-перекладачів області відомі Г. Білоус (перекладав з польської, німецької, молдавської та інших), В. Гуцаленко (з польської, білоруської, російської, чеської, болгарської, словацької мов), В. Кикоть (з англійської), С. Носань (з французької), І. Яворський (з російської та польської мов) [2] та інші.

Крім того, твори деяких літераторів були перекладені на інші мови, що мало велике значення для популяризації творчості українських письменників за кордоном та підвищення авторитету молодій українській державі загалом. Так, вірші Н. Віргуш перекладені російською, польською та англійською мовами; твори В. Дергача – польською, французькою і російською мовами; вірші В. Кикотя – азербайджанською, македонською і польською мовами; твори С. Носаня – російською, французькою, німецькою, болгарською та казахською мовами [2] тощо.

У регіоні жили літератори, які зазнали політичних репресій та переслідувань: О. Бакуменко, В. Захарченко, В. Капуста, В. Дігтяр. Незалежність України дала їм змогу публікуватися без страху бути заарештованими за вільнодумство, але вік та підірване здоров'я не дали для більшості з них реалізувати творчі плани: О. Бакуменко помер в 1998 р., В. Капуста – в 1999 р., В. Дігтяр – у 2002 р. [2].

Черкаські письменники у своїх творах висвітлювали любов до рідного краю, українських традицій і звичаїв, намагалися за допомогою художнього слова повернути правду про історичні події, що відбувалися на теренах України, зокрема на Черкащині, та про українських патріотів. Деякі літератори, захопившись історією регіону, друкували свої краєзнавчі розвідки у вигляді книг. Наприклад, В. Дергач опублікував нарис «Ватутіне»; І. Дробний мав низку публіцистичних нарисів про історію Черкащини [9]; О. Солодар займався історичним краєзнавством, зокрема цікавився історією Чигирини XVI–XVII ст. та опублікував ряд статей на цю тему [10, арк. 4–5]; а поетеса О. Діденко, тематика віршів якої – розкриття історичного минулого України, оспівування краси «Софіївки» [11, арк. 32–33 зв.] – музейний і громадський діяч, археолог, етнограф, фольклорист, краєзнавець, у 1992 р. отримала премію ім. В. Стефаніка та премію ім. В. Хвойки за охорону пам'яток археології в 1997 р. Також черкаські письменники були неодноразовими лауреатами як міжнародних, так і всеукраїнських та регіональних літературних премій, переможцями літературних конкурсів державного та місцевого значення.

Таким чином, упродовж 1990–2001 рр. творчість черкаських письменників мала безпосередній вплив на утвердження національної ідентичності, формування національного відродження й усвідомлення національної незалежності.

Список використаних джерел

1. Державний архів Черкаської області (далі – Держархів Черкаської обл.). Ф. Р-5791. Оп. 3. Спр. 59. 52 арк. 2. Спіркіна О. О. Культурно-мистецьке життя Черкащини 1991–2001 років у контексті національного відродження: дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України». Черкаси, 2013. 343 с. 3. Імені Василя Симоненка // Черкаський край. 12 грудня 1991. С. 1. 4. Держархів Черкаської обл. Ф. Р-3074. Оп. 2. Спр. 50. 55 арк. 5. Держархів Черкаської обл. Ф. Р-5791. Оп. 3. Спр. 38. 96 арк. 6. Держархів Черкаської обл. Ф. Р-6025. Оп. 1. Спр. 10. 3 арк. 7. Наш Микола Негода / Упоряд. та ред. В. Т. Поліщук. Черкаси: Видавель Чабаненко Ю. А., 2009. 214 с. 8. Держархів Черкаської обл. Ф. Р-6025. Оп. 1. Спр. 18. 7 арк. 9. Носань С. Івану Дробному – 60 // Молодь Черкащини. 1991. 7–13 січня. С. 6. 10. Держархів Черкаської обл. Ф. Р-6001. Оп. 1. Спр. 23. 84 арк. 11. Держархів Черкаської обл. Ф. Р-3074. Оп. 2. Спр. 39. 366 арк.

Referenses

1. Derzhavny arhiv Cherkaskoyi oblasti [State Archives of Cherkasy Region] (dali Derzharhiv Cherkaskoyi obl.), f. R-5791, op. 3, spr. 59, 52 ark. 2. Spirikina O. O. Kulturno-mystetske zhyttya Cherkashchyny 1991–2001 rokiv u konteksti natsionalnoho vidrodzhennya [Cultural-artistic Life of Cherkashchyna of 1991–2001 Years in the Context of National Revival]: dys. ... kand. ist. nauk: spets. 07.00.01 «Istoria Ukrainy». Cherkasy, 2013. 343 p. 3. Imeni Vasylya Symonenka [Named after Vasyl Symonenko] // Cherkasky krai. 1991. – 12 hrudnya. P. 1. 4. Derzharhiv Cherkaskoyi obl., f. R-3074, op. 2, spr. 50, 55 ark. 5. Derzharhiv Cherkaskoyi obl., f. R-5791, op. 3, spr. 38, 96 ark. 6. Derzharhiv Cherkaskoyi obl., f. R-6025, op. 1, spr. 10, 3 ark. 7. Nash Mykola Nehoda [Our Mykola Nehoda] / Uporyad. ta red. V. T. Polishchuk. Cherkasy: Vydavets Chabanenko Yu. A., 2009. 214 p. 8. Derzharhiv Cherkaskoyi obl., f. R-6025,

op. 1, spr. 18, 7 ark. 9. Nosan S. Ivanu Drobnomu – 60 [Ivan Drobny – 60] // Molod Cherkashchyny. 1991. 7–13 sichnya. P. 6. 10. Derzharhiv Cherkaskoyi obl., f. R-6001, op. 1, spr. 23, 84 ark. 11. Derzharhiv Cherkaskoyi obl., f. R-3074, op. 2, spr. 39, 366 ark.

Оксана Спиркина

ОСОЗНАНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ НЕЗАВИСИМОСТИ СКВОЗЬ ПРИЗМУ ЖИЗНИ И ТВОРЧЕСТВА ЧЕРКАССКИХ ЛИТЕРАТОРОВ В 1990–2001 ГГ.

Статья посвящена проблеме осознания украинцами национальной независимости в первое десятилетие независимости Украины. На примере жизни и творчества писателей, поэтов и журналистов Черкасской области показано формирование национального возрождения украинского народа. Цель статьи – показать, что творчество литераторов имеет непосредственное влияние на утверждение национальной идентичности, формирование национального возрождения и осознания украинцами национальной независимости. Задачей есть показать как жизнь и творчество черкасских писателей и журналистов способствовали осознанию национальной независимости, прежде всего жителями черкасского региона в 1990–2001 гг. Уделено внимание экономическим и творческим проблемам писателей региона. Проанализировано деятельность писательских организаций, которые были на Черкащине в 1990–2001 гг. На основе применения общенаучных методов (анализ, синтез, описание, объяснение) была достигнута цель и реализованы запланированные задания.

Ключевые слова: Черкасская область, писатель, журналист, возрождение, независимость.

Oksana Spirkina

PERCEIVING NATIONAL INDEPENDENCE IN THE LIGHT OF LIVES AND CREATIVE WORK OF CHERKASY WRITERS IN 1990–2001

The article is devoted to the problem of perceiving national independence by Ukrainians in the first decade of the state independence of Ukraine. Formation of national revival of the Ukrainian people was shown in this scientific research on lives and creative work of writers, poets, dramatists and journalists of Cherkasy region as an example. The goal of the article is to show that the creativity of writers has a direct influence on strengthening national identity, forming national revival and perceiving national independence by Ukrainians. The author of the scientific work puts the task to show how lives and creative work of Cherkasy writers and journalists promote perceiving national independence uppermost among the residents of Cherkasy region in the first decade of the state independence of Ukraine. Economic and creative issues of the writers and journalists of Cherkasy region are paid attention to. The activity of prominent state and private writers' organizations which existed in Cherkasy region in 1990–2001 was analyzed by the author. Special attention is paid to the activity of Cherkasy Branch of National Union of Writers of Ukraine headed by Nosan, L. Taranenko and G. Bilous. It is underlined an important role of the magazine «Holodny Yar» (Cold Ravine) for the publication of short stories and novels especially by young unknown Ukrainian writers in the Ukrainian language. It was researched that the themes of Cherkasy writers' novels, dramas, poems and so on were about love to their native land, Ukrainian traditions and customs. They tried to return the truth about historical events which took place on the territory of Ukraine and, of course, about Ukrainian patriots and heroes. On the basis of the appliance of the general scientific methods (analysis, synthesis, description, explanation) the goal was achieved and planned tasks were realized.

Key words: Cherkasy region, writer, journalist, revival, independence.